

Засоби комунікації

О. Гриценко

УДК 321: [070. 1: 621. 397. 13: 654. 19]

Державна політика та засоби масової комунікації

Засоби масової інформації залишаються одним із найкращих, найефективніших засобів передачі інформації, обміну думок, розповсюдження та пояснення ідей, акцій і подій, зважаючи на дуже розвинені відео та аудіо технології, сучасні інформаційні технології. Інформаційний “тиск” на людину збільшується, доступність великих масивів інформації вимагає часу і зусиль для їх осмислення. Велика кількість інформації в ЗМІ не призводить автоматично до кращих рішень, більш обґрунтованої стратегії розвитку суспільства. Нові масштаби роботи з інформацією вимагають подальшої автоматизації інтелектуальних функцій. Нові форми роботи з інформацією – використання портативних комп’ютерів замість громіздких довідників та інструкцій, систем автоматизованого проектування, програмного забезпечення для спільної роботи – все це засоби для згортання інформації. Набувають поширення інтелектуальні “роботи” – програмні засоби в глобальних комп’ютерних мережах, що допомагають здобувати потрібну інформацію за заданими параметрами. Аналогічний процес бачимо і в галузі персоналізації аудіовізуальних послуг. Тому актуальним на сьогодні є питання наявності Національної інформаційної інфраструктури (НІІ) для нашої держави – це справа першорядної ваги з погляду громадського та з уваги на її вплив на життя громадськості й суспільства в цілому.

За останнє десятиріччя режим регулювання інформаційної індустрії, що існував, виявився настільки підірваний розвитком ринку і технологій, що він більше не відповідає сучасним комерційним і технологічним можливостям, і реальності. Застарілі форми регулювання стримують ініціативу користувачів і постачальників послуг. Слід якомога швидше впровадити нові правила гри, що прокладе шлях інвестиціям і широкому використанню ІТТ. Зміни в режимах регулювання повинні врахувати сучасні тенденції в розвитку засобів опрацювання інформації, комунікацій, бездротового, в тому числі

глобального супутникового зв’язку, мультимедійних додатків, у формуванні союзів та об’єднань виробників і постачальників послуг.

Відкрита й справедлива конкуренція – найкращий спосіб стимулювати інвестиції, інновації, знизити ціни на послуги. Конкуренція має відбуватися в однакових умовах для всіх. Більшість країн “Великої сімки” вже практично лібералізували майже всі мобільні, супутникові та інші телекомунікаційні послуги, крім традиційної телефонії. Однак деякі з них ввели інновації ще й у галузі лібералізації суспільного телефонного ринку.

Уряд США зробив розвиток Національної інформаційної інфраструктури та глобальної інформаційної інфраструктури пріоритетами своєї політики. Найвідомішою ініціативою, що її почали реалізувати в США у 1993 р., є “Національна інформаційна інфраструктура: план для дій”. Зазначається, що всі американці вкладають свій внесок у створення глобальної інформаційної мережі, а це охоплює різні мережі, комп’ютери, бази даних та електроніку, що робить доступною будь-яку інформацію. Інформаційну інфраструктуру створює головним чином приватний сектор. Але держава покликана зіграти істотну роль у цьому процесі, забезпечивши її доступність для всіх американців за розумними цінами. Національна інформаційна інфраструктура (НІІ) охоплює не тільки обладнання для передачі, зберігання, опрацьованих даних, голосу та образів. До неї входить широкий ряд пристроїв, у тому числі камери, сканери, клавіатури, телефони, комп’ютери, перемикачі, компакт-диски, відео- та аудіострічки, кабелі, дроти, оптичні кабелі, лінії передач, мікрохвильові мережі, телевізори, монітори тощо. НІІ об’єднує і зв’язує різні компоненти, не надаючи жодному з них вирішальної переваги.

Цінність НІІ визначається такими її компонентами, як:

- інформація, здатна набувати вигляду наукових або ділових баз даних, звукових записів, бібліотечних архівів і т. п.;

- програмне забезпечення, що дозволяє користувачам маніпулювати даними, отримувати доступ і переглядати великі масиви інформації;

- стандартні мережі та коди передач, що полегшують встановлення взаємозв'язків між мережами, забезпечуючи захист інформації та надійність мереж;

- люди, головним чином із сфери бізнесу, що створюють інформацію, програмні продукти, обладнання і тощо.

Державі рекомендується діяти в таких напрямках:

1. Заохочувати приватні інвестиції: усувати бар'єри на шляху приватних інвестицій, сприяти інвестиційним ініціативам у телекомунікаційному та інформаційному ринках; застосовувати розумні й недискримінуючі закони та правила регулювання; взаємодіяти з міжнародними фінансовими інститутами, зокрема, Всесвітнім банком і регіональними банками розвитку для залучення приватного й державного капіталів.

2. Не допускати монополізму. Зауважено, що конкуренція призводить до позитивних результатів: мережі постійно запроваджують нові технології, користувачі мають більший вибір послуг і нижчі ціни, постачальники послуг уважніше ставляться до потреб клієнтів, низькі ціни стимулюють використання телекомунікацій. Проте в галузі звичайної телефонії як конкуренція, так само й іноземні інвестиції традиційно обмежуються. Але конкуренція все ж зростає. Дедалі частіше перед країнами, що володіють монополією на ринку комунікацій, постає питання: чи можуть вони конкурувати на міжнародних ринках?

3. Забезпечити всім постачальникам інформаційних послуг доступ до обладнання, мереж і мережевих послуг на недискримінаційній основі та за прийнятну ціну.

4. Оптимізувати адміністративне й законодавче регулювання, спрямоване на те, щоб: визначити цілі й завдання, які мають регулюватися законом, включаючи забезпечення конкуренції; бути досить гнучким, щоб запроваджувати нові послуги й технології без поправок у законодавстві; делегувати широкі повноваження органу регулювання, незалежному від національного оператора; встановити відкритий процес участі зацікавлених сторін у написанні правил

регулювання; спрямовувати створення вільного ринкового доступу, заснованого на недискримінаційних принципах.

Там, де ринкові сили неспроможні забезпечити однаковий доступ усім громадянам до інформаційних ресурсів або створити для цього передумови, там має виступити уряд. Пропонується національна стратегія для надання доступу до основних послуг шляхом законодавчої регламентації.

Отже, основна роль держави зводиться до встановлення правил, які повинні діяти у вигляді прикладу, моделі. Самі державні органи теж проходять етап реінженерингу з використанням у повсякденній практиці досягнень ІТТ; держава мусить сама стати лідером запровадження та використання інформації в електронному вигляді й комунікаційних систем. Це дасть громадянам можливість зв'язуватись і взаємодіяти з урядовими департаментами й відомствами по глобальних комп'ютерних мережах або телефоном.

Особливість сучасних концепцій побудови інформаційного суспільства полягає в тому, що вони виходять з аналізу конкретних можливостей ринку, державних органів, інформаційної індустрії, кінцевих споживачів. Вони націлюють державу на скоординовані дії щодо найефективнішого використання переваг, що надають сучасні ІТТ для економічного та соціального розвитку, з одночасним здійсненням заходів з нейтралізації їхнього руйнівного впливу на зайнятість, культуру, соціальні цінності, а також у формуванні адекватних умов нормативної бази.

Аналіз концепцій дозволяє доповнити характеристику інформаційного суспільства такими рисами. Переклад інформації в цифрову форму призводить до перекодування значних масивів інформації, які раніше були представлені на традиційних носіях – папері, відеоплівці, магнітних стрічках. Унаслідок інформація може легко копіюватися, передаватися, об'єднуватися, що дало поштовх інтенсивному розвитку нового сектора інформаційної індустрії – мультимедійної промисловості.

У сучасному світі відбувається конвергенція технологій, пов'язаних зі створенням, опрацюванням і передачею інформації. “Звільнена” від матеріального носія інформація може передаватися будь-якими каналами комунікації: по телефонних і кабельних лініях, через супутники, мобільний та бездротовий зв'язок.

Почався процес технологічної конвергенції традиційно різних секторів інформаційної індустрії: комп'ютерної, телекомунікаційної, засобів масової інформації, аудіовізуального сектора.

Конвергенція технологій і злиття компаній, у свою чергу, ведуть до лібералізації законодавчих і нормативних актів, які регулюють традиційно різні сектори інформаційної індустрії. Йдеться про зняття минулих обмежень на надання послуг, концентрацію Власності, участь іноземного капіталу.

Глобальна інформаційна індустрія – це точка зростання світової економіки. В ній спостерігається стійке економічне піднесення навіть у періоди загального економічного спаду. Тут виникає більшість нових робочих місць, створюються технології, які визначають подальший розвиток людства. Тому лідерство в цій галузі означає міжнародну першість. Країни, домінуючі в світовій інформаційній індустрії, мають усі можливості для стійкого економічного зростання, підвищення добробуту громадян, збереження екологічно чистого навколишнього середовища. З цих причин у конкуренції між країнами за світове лідерство з'явився новий чинник – рівень розвитку інформаційної інфраструктури та індустрії. Причому, надзвичайно швидкий темп технологічних нововведень та їхні, в історичних вимірах, практично моментальні соціальні наслідки нікому не гарантують постійних, твердих позицій.

Концепція інформаційного суспільства співзвучна з іншою, не менш популярною сьогодні концепцією стійкого розвитку людства. Остання передбачає перехід до таких форм виробничої та соціальної діяльності, які зберігають баланс у системі “людина – суспільство – природа”, не дозволяють людству позбавити себе екологічно чистого майбутнього, зруйнувати біосферу. Розвиток за рахунок дедалі інтенсивнішого споживання природних ресурсів залишається бажаною метою для багатьох країн, що розвиваються, але в глобальному масштабі проходження такої моделі розвитку призведе не тільки до екологічних, а й до економічних, а отже, і соціальних потрясінь. У цьому зв'язку тенденції формування інформаційного суспільства точно вкладаються у схему, що пропонується концепцією стійкого розвитку. Економіка, заснована на знаннях, а не на споживанні природних ресурсів, відповідне скорочення відходів виробництва сприяють розв'язанню екологічних проблем. У міжнародному

аспекті передача технологій, доступ до світових інформаційних ресурсів дозволяє країнам, що розвиваються, прилучитися до здобутків техногенної цивілізації, що також робить розвиток людства стійкішим.

Для нашого часу характерна зміна форм споживання інформації. У людей з'являється не тільки значно більший вибір джерел інформації, а й можливість на свій смак формувати те, що вони читають або дивляться. Інтерактивне телебачення й Інтернет створюють нову парадигму для засобів масової інформації, коли люди не просто споживають, а є інтерактивними учасниками в системі “людина – світ інформації”.

Велика кількість технічних каналів передачі інформації веде до спеціалізації телеканалів, до переходу на обслуговування груп споживачів за інтересами – любителів спорту, художніх фільмів, дитячих передач, музичних творів тощо. Зростає роль і значущість високоінтелектуальних видів діяльності, в яких збільшується зайнятість з відповідними змінами в професійній та соціальній структурі населення. Виник новий вид писемності – комп'ютерна. Без уміння працювати з сучасними комп'ютерами неможливо не тільки отримати престижну роботу, а й користуватися традиційними послугами, такими як замовлення квитків, здійснення операцій зі своїм банківським рахунком. Формування розвиненого ринку інформаційних послуг нереальне без залучення широкої маси підготовлених користувачів. У зв'язку з цим в освіті зростає частка дисциплін, пов'язаних з комп'ютеризацією, формуванням навичок роботи в глобальних комп'ютерних мережах, використання ІТТ в різних сферах. За відсутності державної уваги до цих питань суспільство може додатково розділитися на тих, що “володіють” і що “не володіють” інформацією, що неминуче позначиться на ринку праці та на зростанні соціальної напруженості.

На часі актуально говорити про всепроникний характер сучасних ІТТ, поступовий перехід до нового етапу розвитку людської цивілізації, на якому виробництво та споживання інформації у всіх її видах стає домінуючим заняттям для більшості населення. Звичайно, цей перехід триватиме ще не одне десятиріччя, але контури прийдешнього вже окреслені. У зв'язку з цим більшість розвинених країн вважає формування державної політики щодо ста-

новлення інформаційного суспільства одним із найважливіших завдань, що стоїть поряд із такими традиційними проблемами, як боротьба з безробіттям, стимулювання економічного зростання, зміцнення міжнародної могутності. Більше того, ключ до розв'язання названих проблем бачиться саме в широкомасштабному та скоординованому використанні ІТТ.

В інформаційному суспільстві державні органи використовують ІТТ для реструктуризації, підвищення ефективності своєї роботи, відкритої інформаційної взаємодії з громадськістю. Інформаційне суспільство надає нові можливості для розвитку демократії, обліку громадської думки, контролю за державним апаратом.

Доступна електронна інформація від держави може сприяти розвитку діалогу з громадськістю. Однак важко оцінити міру впливу ЗМІ та ІТТ на демократизацію через неоднозначне розуміння цього процесу в різних країнах. ЗМІ можуть мати й зворотний вплив – зростає контроль за громадськістю з боку спецслужб. Поки держави не поспішають використати ІТТ і запроваджують їх швидше під впливом

технологічної моди. Важко також стверджувати, що за допомогою ІТТ громадяни активніше цікавляться політикою. Інтернет використовується державами швидше як засіб інформування, а не як засіб облікування громадської думки.

Інформаційні обов'язки держави перед громадянами зростають. Інформація, зібрана коштом платників податків, повинна бути доступною для них. У найрозвиненіших країнах процес модернізації інформаційної інфраструктури державних установ і медіаполітичної системи супроводжується або є наслідком великомасштабних реформ системи державного управління, спрямованих на підвищення їхньої ефективності, відкритості, демократичності.

Роль держави бачиться у створенні адекватної законодавчої бази й адміністративного регулювання, що сприяє інвестиціям, розвитку справедливої конкуренції в галузях інформаційної індустрії, вдосконаленню системи ІТТ, координації зусиль різних суб'єктів суспільства, організації міжнародної кооперації, проведенню науково-дослідних робіт тощо.